

Betűkből ácsolt hidak

Pusztai Gabriella, Debreceni Egyetem

Farkas Mária 2004. A Nouvelle Revue de Hongrie mint kultúraközvetítő folyóirat. Doktori Mestermunkák. Budapest: Gondolat Kiadó 203.

Farkas Mária 2009. La culture hongroise reflétée par une revue ouverte à l'Occident. Strasbourg: Université de Strasbourg 124.

A kapcsolatokban rejlő erőforrások kutatójaként nem kerülheti el figyelmünket Farkas Mária könyve, amely hűen kutatott témája szellemiségéhez, immár magyar és francia nyelven is olvasható. Izgalmas olvasmányokat tartunk a kezünkben, melyek közül az egyik a Gondolat Kiadó értékes sorozatában, a Doktori Mestermunkák körében jelent meg, a másik a Strasbourgi Egyetem Magyar Tanszékének nemzeti színű sorozatában francia nyelven. Nemcsak a külszín, hanem a belbecs is érdekes. Viszonylag sokat tudunk a két világháború közötti korszak alapfokú iskolarendszer kiszélesítésére valamint a tudósképzésre irányuló egyetemfejlesztés és a külföldi ösztöndíjakkal támogatott elitnevelés szakpolitikájáról, azonban talán kevésbé ismertek még azok a törekvések, amelyek a Collegium Hungaricumok mellett a magyar kultúra Európa felé vezető papíralapú hídjainak készültek a bethleni és klebelsbergi kultúrpolitika szándéka szerint.

Napjainkban sem vesztett aktualitásából az a felismerés, amin a korszak kulturális külkapcsolatai nyugodtak, mely szerint „az első világháborút nem a harctéren veszítette el a magyarság, hanem a nyugat-európai közvéleményben, mivel a magyarnak azzal a képével szemben, amelyet ellenfelei állítottak a világ elé, nem tudott olyan képet vetíteni, amely meggyőző erővel védhette volna meg jogait”. Annak a folyóiratnak a szerkesztője fogalmazta ezt meg, amely Magyarország európai kulturális kapcsolatrendszerének kiszélesítésére, a egyoldalú német orinotáció ellensúlyozására született meg. S mint Farkas Mária könyveiből kiderül, itt nem üres reklámfogásokról vagy homlokzatépítéséről van szó, hanem olyan tiszteletreméltó munkáról, amely a francia és más európai politikai körök és értelmiségi közvélemény tájékoztatása és az ország népszerűsítése céljából jött létre, de alkalmat adott a hazai kultúra értékeinek reflektált megismerésére. E vállalkozásban fontos szerepet töltött be egy francia nyelvű magyar folyóirat, a Nouvelle Revue de Hongrie, amely 1932-től az elődnek számító Revue de Hongrie folytatásaként működött.

A folyóirat elsősorban a magyar kultúra külföldi terjesztését, az ország gazdasági és politikai helyzetének európai megismertetését célozta meg francia nyelven, de az európai értékek hazai megismertetésében és elfogadtatásában is határozottan részt vállalt, sőt a szerkesztő nem titkolt célja volt, hogy a hazai elit vonzódását is felkeltse a nagy európai népek kultúrája és nyelve iránt. A szerkesztő később angol nyelvű testvérlapot is indított, az angol nyelvű Hungarian Quarterly. A Revue fórumot biztosított a külföldi diplomatáknak, újságíróknak, politikusoknak, irodalmároknak, így mindazoknak, akik a legelhivatottabban ismertették az aktuális közép-európai helyzetet, valamint elhozták hazánkba az európai szellemet.

Az utóbbi két évtizedben jelentős lépések történtek a korszak meghatározó politikusainak reális értékelése felé, azonban úgy tűnik, a hazai művelődéstörténetnek még mindig vannak adósságai a két világháború közötti korszak szellemi elitjének bemutatása terén. Ehhez a munkához jelentős hozzájárulás Farkas Mária műve, amely a vizsgált folyóirat köré szerveződő szellemi műhely összetételét, annak szűkebb és tágabb kapcsolatrendszerét is feltárja. Kirajzolódik az olvasó előtt a Budapesti Francia Irodalmi Társaság élén szerepet vállaló politikai elit (Apponyi Albert, Bethlen István, Teleki Pál), a folyóiratot támogató gazdasági elit (Baranyai Lipót és Kornfeld Móric) valamint –mivel a Balogh József szerkesztőnek sikerült megnyernie a két világháború közötti időszak szellemi életének legjavát- a tudós- és művészársadalom szegmenseit összekötő kapcsolatháló, amely a műhely létét közösen biztosította. A folyóirat szellemi holdudvara a német befolyás magyarországi erősödésével a politikai gondolkodás veszélyes

alternatíváját testesítette meg, azért a német megszállást követően betiltották, a szerkesztőt pedig munkatáborban végezték ki.

Farkas Mária jelentős elemző munkája a tartalomelemzéseken keresztül a folyóirat szellemi horizontjának feltérképezésére irányult. Az eredmények alapján Farkas rámutat arra a jellegzetes szinkretizmusra, melynek jegyében az alapvetően szépirodalom és a művészetek bemutatását célzó folyóiratban, mint ahogy a kor többi nívós orgánumban is, korszellem hatására jelentős teret nyerne a társadalomtudományi, társadalompolitikai, gazdaságtörténeti elemzések. A szerző kiemelkedő teljesítménynek tartja, hogy Magyarország és Európa kapcsolatát nemcsak történeti metszetben kerül vizsgálatra, hanem a trianoni döntés kérdése is több tudományos igényű tanulmányban tárgyalták, sőt a folyóirat részletesen foglalkozott a Magyarországtól elszakított kisebbség problémáival is.

Az elemző összeveti a rovatokat a választott témák, másrészt a lapszemlében és a könyvismertetésben megjelenített orgánumok és szerzők összetételét vizsgálja, s megállapítja, hogy a szerkesztési alapelvek között az ideológiai és szellemi nyitottság volt a meghatározó. Emellett nemcsak a tartalomra, hanem az egyes rovatokban uralkodó stílusjegyekre is érzékeny, s rámutat, hogy az üzenetek megformálásának módja is finom igényességgel jellemezhető. A *Chronique du mois* rovat például, amely az aktuális gazdasági, kulturális és politikai események ismertetését tartalmazza, valóban megfelel Passuth rovatszerkesztői intelmének: „könnyeden, de mégis biztos kézzel, mert ez az idegen nem szereti, ha túlságosan tanítják” (Farkas 2004: 84.).

Farkas Mária elsősorban a magyar irodalmat, a néprajzot, a képzőművészetet, az építészetet és a zenét bemutató tanulmányok elemzésével foglalkozik. A folyóirat irodalmi szemléinek jelentősége, hogy ezek egy-egy író, költő pályájának és szerzői arculatának bemutatása mellett egy-egy rá jellemzőnek tartott vers, novella- vagy regényrészlet fordítását is közlik. A könyv kellő figyelmet szentel a műfordítások kultúrdiplomáciai szerepének, melyek nemcsak a magyar szerzők műveiből kínálnak francia nyelvű ízelítőt, hanem kiemeli, hogy a francia irodalom alkotásainak magyar szerzők általi fordításainak művészi értéke pedig gyakran felér az eredetivel. A folyóirat teret adott azoknak a tanulmányoknak is, melyekben a francia irodalom és szellemi élet magyarországi hatásait kutatta Eckhardt Sándor és Hankiss János. Az irodalmi tanulmányokat elemezve Farkas elsősorban a korszakok, szerzők, irányzatok reprezentációja vonatkozásában végez elemzést, másodsorban a tanulmányok szerzőgárdájának összetételét vizsgálja. Arra a következtetésre jut, hogy a magyar irodalomtörténet egészen a XV. századtól megjelenik a folyóiratban, azonban figyelemre méltónak találja, hogy a szerkesztő elsősorban a századforduló és a kortárs irodalomból merít, vagyis nem a múltbeli nagyság fényével, hanem a kortárs művészet sokszínűségével kíván hatni. Az elemzések eredményeit végigtekintve megerősíthetjük, hogy minden műnem és a lényeges műfajok, valamennyi korszak és irodalmi stílus, s az kortárs irodalomból pedig nemcsak a modernnek vagy a konzervatívabb alkotói csoportok, hanem az egyes felekezetek képviselői is helyet kapnak a folyóiratban. Jelentős szerepet szántak a kisebbségi magyar irodalom bemutatásának, hiszen a francia közvélemény megnyerése lényeges cél volt. Természetesen súlyánál fogva kiemelt helyet kapott Erdély irodalma, s nemcsak a francia olvasóknak egzotikus Kós Károly és Tamási Áron világa, a közéleti szerepéről is ismert Bánffy (írói álnéven Kisbán) Miklós és Makkai Sándor szerepel a sorban, hanem a Kuncz Aladár Fekete kolostorbéli rabsága is. Az irodalmi tanulmányok után a leggyakrabban építészettel, majd a festészettel és szobrászattal foglalkozó és színvonalas illusztrációkkal kiegészített írások szerepelnek a folyóiratban, amelyet Farkas az előbbiekhöz hasonló részletes tartalomelemzésnek vet alá. Kiemelkedő jelentőségű a folyóirat etnográfiai anyaga, amelyben többek között a legjelentősebb klasszikusok szóltak meg: Bálint Sándor a magyar vallási néphagyományokról, Gyórfy István az alföldi népeletről, Ortutay Gyula és Solymossy Sándor a magyar folklórról.

A bemutatott művet jelentős hozzájárulásnak tartjuk a két világháború közötti korszakot részletes forráselemzéssel megérteni törekvő művelődéstörténeti és kultúrpolitikai kutatásokhoz, s a ma közéleti szereplőinek pedig érdemes figyelembe venni Passuth intelmét, miszerint az országképet bemutató külföldi orgánum arra törekszik, hogy „olyan magyarságképet alakítson ki,

mely – bár objektív alapokon nyugszik – mégis humanisztikusabb, történelmi tapasztalatokat értékelőbb, mint amilyen közéletünk a valóságban volt” (Farkas 2004: 85.), így volt képes arra a Nouvelle Revue de Hongrie, hogy habár csak tizenhárom éven át, de az ország pozitív önképét fogalmazza meg, amivel Farkas kutatásai szerint eredményesen járult hozzá a nemzetközi közvélemény formálásához.